

**OPAS NAISERITYISEEN
UUSINTARIKOLLISUUDEN
EHKÄISYYN TARJOAA MYÖS
NÄKÖKULMIA
IHMISOIKEUSTYÖHÖN
RIKOSSEURAAMUSALALLA**

Miisa Törölä: *YTT, yliopistotutkija,
Itä-Suomen yliopisto*

Elli Jutila: *YTM, projektitutkija, Jyväskylän
yliopisto*

miisa.torola@uef.fi; elli.a.jutila@jyu.fi

Brown, Shelley L. & Gelsthorpe, Loraine (toim.) *The Wiley Handbook on What Works with Girls and Women in Conflict with the Law. A Critical Review of Theory, Practice, and Policy.* John Wiley & Sons Ltd: Hoboken, NJ. 2022, 442 s.

Shelley L. Brownin ja Loraine Gelsthorpen toimittama käsikirjamainen teos käsittelee tyttöjen ja naisten asemaa sekä lähtökohtia rikosmaailmassa monipuolisesti. Kirjassa tuodaan esiin tytöt ja naiset erityisryhmänä niin rikoksenteekijöinä kuin tuomiotaan suorittavina henkilöinä. Rikollisuutta tarkastellaan kirjan luvuissa psykologian, biologian, sosiologian ja kriittisen kriminologian näkökulmista. Teoksessa syvennytään pohtimaan millaiset menetelmät toimivat rikostaustaisten naisten kanssa työskennellessä.

Kirjan nimeen nostettu termi "What works" viittaa kriminologian alalla tutkimukseen ja keskusteluun rikostentekijöiden kuntoutumisen vaikutuksesta rikollisen käyttäytymisen ennaltaehkäisyyn (esim. Martinson 1974; Cullen 2013; aiheeseen liittyvää empiiristä tutkimusta Suomesa: Tyni 2015). Kuntoutuminen käsitetään

tässä teoksessa nais erityisten interventioiden lisäksi laajemmin ihmisoikeudellisena kysymyksenä, jolloin naiset huomioidaan kokonaisvaltaisesti eikä pelkästään rikoksenteekijöinä. Rakenteelliset asenteet rikostaustaisia naisia kohtaan tuodaan esille esimerkiksi käsittelemällä traumainformoidun työtteen (termi avataan tekstissä myöhemmin) tärkeyttä sekä päihde- ja mielenterveysongelmien ja perheen merkitystä kuntoutumisessa. Erityisesti lasten rooli naisten elämässä on selkeästi kannatteleva ja kiinnipitävä asia rikoksettomaan elämään.

Gender-responsiveness-käsitteelle ei löydy suoraan suomenkielistä vastinetta. Suomenkielisessä tutkimuksessa sen sijaan termi nais erityisyys on tutumpi, joka viittaa tässä kontekstissa naisvangeille suunnattuun työotteeseen ja kuntoutusvalikoimaan. Mahdollisiin sukupuolieroihin reagoiminen on käytännössä ollut nimenomaan rikostaustaisten naisten tarpeisiin vastaamista, koska rikosseuraamus on tyypillisesti rakentunut oletukselle rikoksenteekijän miessukupuolesta. Nais erityisyys rikosseuraamusalalla ei ole kyse naiseudesta itsessään, vaan siitä, millaisia kokemuksia ja ominaisuuksia vankilaan päätyvillä naisilla tyypillisesti on.

Suomessakin rikosseuraamusalalla käytössä oleva rikollisen käyttäytymisen riskien tunnistamiseen ja hallintaan pyrkivä RNR-malli (Risk-Need-Responsivity) kytkeytyy What works-paradigmaan. Mahdolliset sukupuolittuneet eroavaisuudet elämäntilanteissa ja rikollisessa käyttäytymisessä tulisi ottaa huomioon riskiarvioinnissa, jotta kuntoutus olisi tarkoituksenmukaista. Rikostaustaisilla naisilla tunnetusti yleisiä traumaattisia kokemuksia ei mielletä rikoksen uusimisriskiä nostavaksi tekijäksi, vaan niiden huomioon ottaminen on tärkeää

varsinaisten riskitekijöiden hoitoon sitoutumisen ja onnistumisen saavuttamiseksi.

Tekstissä esitellään kolme keskeistä rikollista käyttäytymistä selittävää teoriaa: 1) oppimisteoria, missä rikollinen käyttäytyminen on opittua, 2) itsekontrolliteoria, jonka mukaan rikollista käyttäytymistä selittää yksilön heikko itsekontrolli sekä 3) paineteoria, joka selittää rikollista käyttäytymistä kielteisten kokemusten ja elämäntilanteen aiheuttamalla turhautumisella. Paineteoriaa on sovellettu teorioista eniten selittämään sukupuolten välistä eroa rikollisessa käyttäytymisessä. Kirja esittelee rikollisen käyttäytymisen riskiäjäattelun yhteydet kriminologisiin teorioihin eli miten rikolliseen käyttäytymiseen yhteydessä olevat yksilölliset, altistavat ja ympäristöön liittyvät tekijät voivat lisätä riskiä syyllistyä rikoslain vastaiseen toimintaan. Teorioita testaavien empiiristen tutkimusten perusteella rikoksia tehneiden naisten ja miesten välillä on nähtävissä vuorovaikutuksellisia eroja esimerkiksi perhe- ja vertaisryhmissä. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan tutkimusta uusintarikollisuuden riskin arvioinnissa vakiintuneiden kahdeksan riskitekijän (central eight) validiudesta naisten riskiarvioinnissa ja tuodaan esille mahdollisia nais erityisiä riskitekijöitä.

Kirja tarjoaa tietoa naisille kohdennetuista ja niin sanotuista sukupuolineutraaleista riskin arviointityökaluista. RNR-mallin (Risk-Need-Responsivity) mukaisesti rikosseuraamuksen aikana tarjottujen kuntoutusohjelmien tulisi olla linjassa yksilöllisesti tunnistettuihin riskitekijöihin. Riskien lisäksi kirjassa nostetaan esiin vahvuuksiin keskittyvä lähestymistapa (strength-based approach).

Kolmeksi tärkeimmäksi nais erityisen työn kohteeksi nostetaan traumainformoidun viitekehyksen jalkauttamista oikeusjärjestelmään sekä rikoksetonta elämää tukevien läheissuhteiden ylläpitoa ja päihdekuntoutusta osana rikosseuraamusta. Traumainformoitu työote tarkoittaa taitoa työskennellä traumatisoituneiden ihmisten kanssa sekä kykyä ymmärtää traumojen yhteys muun muassa mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön ja käytöshäiriöihin. Vankilaympäristö sinällään voi aktivoida ja lisätä traumakokemuksia. Vankilan onkin tärkeä olla ympäristönä kuntouttava ja kannustaa kohti rikoksetonta elämää. Vankilan henkilökunnan ja vankien välisellä vuorovaikutussuhteella on tässä suuri merkitys.

Kirja sopii monenlaiselle lukijakunnalle, kuten rikosseuraamusalan työntekijöille, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, opiskelijoille ja tutkijoille. Kirja kokoaa kumuloitunutta tutkimustietoa tyttöjen ja naisten rikosseuraamuksen interventioista sekä nais erityisten kuntoutusohjelmien vaikuttavuudesta ja käytänteistä. Kirjaa lukiessa ei voida välttyä vertailuasemasta naisten ja miesten välillä. Aikaisempi rikollisuuden ja rikosten seurausten tutkimustieto sekä rikollista käyttäytymistä ehkäisevät interventiot ovat perinteisesti rakentuneet miesvankipopulaatioon perustuvaan analyysiin. Tutkimustieto kirjassa on rajautunut Pohjois-Amerikan, Ison-Britannian ja Australian kontekstiin. Pohjoismaista tutkimustietoa ei ollut maiden välisissä vertailuissa, mitä jääme lukijoina kaipaamaan. Nais erityistä rikosseuraamusjärjestelmää ja traumainformoituja työskentelymalleja on kehitetty monissa maissa, mutta tutkimus sukupuoleen reagoivasta kuntoutuksesta on vielä vähäistä.

Kirja on hyvin käytännön läheinen ja tarjoaa tiiviin paketin tietoa nais erityisyyttä edistävästä työkaluista ja ohjelmista. Osa artikkeleista on hyvin listamaisia avauksia, joiden perusteella voi lukija itse lähteä syventämään tietoaan. Kirjan ansiona on kuitenkin käytännön tiedon sitominen rikollista käyttäytymistä selittäviin ja elämäntilanteisiin teorioihin ja pohdintaan tarkoituksenmukaisesta rikosseuraamusjärjestelmästä. Sen tarkemmin eri maiden rikosseuraamusjärjestelmään perehtymättömälle lukijalle esitetyt rikosseuraamuksen aikaiset sukupuolierityiset ratkaisut saattavat jäädä irtonaisiksi. RNR-malliin peilaten nais erityisyys sekä traumainformoitu ja kuntoutuksellinen työote kuitenkin tuovat keskusteluun tarpeen terapeuttille ympäristölle muusta yhteiskunnasta eristävän ympäristön sijaan. Ajatus rikoksentehtävien kuntoutuksesta vankilan ulkopuolella ei ole uusi (ks. Martinson 1974, 38). Esimerkiksi Suomessa päihdehoitoon sijoittaminen sakko- tai muun lyhytaikaisvankeuden sijaan tai yhdyskuntaseuraamuksen osuuden kasvaminen rikosseuraamuksen muotona voidaan nähdä olevan osa tätä trendiä.

Rikostaustaisten naisten ollessa usein heikommissa asemassa yhteiskunnassa, he tar-

vitsevat erityistä tukea. Naisten asema on noussut keskusteluun viime vuosien aikana Suomessa. Muun muassa Kaisa Tammen Naisvankiselvitys (Tammi-Moilanen 2020) tuotti tärkeää tietoa rikosseuraamusalalta naisten asemasta. Shelley'n ja Lorainen teos tuokin suomalaisen kriminologiseen keskusteluun monipuolista tietoa mahdollisuuksista työskennellä rikostaustaisten naisten kanssa.

KIRJALLISUUS

- Cullen, Francis T. (2013) Rehabilitation: Beyond nothing works. *Crime & Justice* (Chicago, Ill) 42 (1), 299–376. <https://doi.org/10.1086/670395>
- Martinson, Robert (1974) What works? Questions and answers about prison reform. *The Public Interest*, 22–54.
- Tammi-Moilanen, Kaisa (2020) Naisvankiselvitys – selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.
- Tyni, Sasu (2015) Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.